

НЕОФІЦІЙНІ НАЙМЕНУВАННЯ ФЕДЕРАЛЬНИХ КАНЦЛЕРІВ НІМЕЧЧИНИ У МЕДІЙНИХ ТЕКСТАХ

У статті аналізуються прізвиська федеральних канцлерів Німеччини, які представлені в німецькомовних ЗМІ, в тому числі електронних версіях німецької преси. Звертається увага на вмотивованість неофіційних найменувань. Більшість прізвиськ семантично прозорі, мають певні конотації емотивного та оцінного характеру, що визначається завданнями вторинної номінації. Нові оказіональні оніми становлять частину ономастичного простору мас-медійного тексту.

Ключові слова: прізвисько, антропонім, мотивація, номінація, лінгвокультура, характеристика.

Наталія Бияк. НЕОФИЦИАЛЬНЫЕ НАИМЕНОВАНИЯ ФЕДЕРАЛЬНЫХ КАНЦЛЕРОВ ГЕРМАНИИ В МЕДИЙНЫХ ТЕКСТАХ

В статье анализируются прозвища федеральных канцлеров Германии, представленные в немецкоязычных СМИ, в том числе электронных версиях немецкой периодической печати. Уделяется внимание мотивированности неофициальных наименований. Большинство прозвищ семантически прозрачны, имеют определенные коннотации эмотивного и оценочного характера, что определяется заданиями вторичной номинации. Новые окказиональные онимы составляют часть ономастического пространства масс-медийного текста.

Ключевые слова: прозвище, антропоним, мотивация, номинация, лингвокультура, характеристика.

Natalija Byjak. UNOFFICIAL NAMES OF GERMANY'S FEDERAL CHANCELLORS IN MEDIA TEXTS

The paper analyzes nicknames of Germany's federal chancellors mentioned in German mass media including e-newspapers. High emphasis is placed on motivation of unofficial names. Majority of nicknames are semantically transparent, they have certain connotation of emotive and evaluative character determined by the task of secondary nomination. New occasional onyms constitute a part of the onomastic space of a mass media text.

Key words: nicknames, anthroponyms, motivation, nomination, lingual culture, characteristics.

Серед неофіційних найменувань людини особливе місце займає прізвисько – «вторинна, додаткова, неофіційна назва, дана людині оточенням за визначальними рисами її характеру, фізичними ознаками, звичками, походженням і под.» [1, с. 154]. Це один із найцікавіших об'єктів мовлення для дослідження ономастики, практично універсальне явище, оскільки прізвиська супроводжують людину в соціумі з давніх часів.

Засоби масової інформації завжди відображають основні тенденції розвитку ономастичного простору мови та його сучасний стан. Тому у медійних текстах поруч з офіційними також нерідко фігурують і неофіційні найменування людей. Відомі люди, серед них і політики, які завжди знаходяться під пильною увагою як громадськості, так і журналістів, також отримують прізвиська. Не забувають журналісти і перших осіб у країні. Засоби масової інформації ретельно фіксують всі експресивні неофіційні найменування як відбиток громадської думки, а нерідко й самі журналісти, щоб привабити читача, виступають авторами численних стилістично маркованих, емоційно-експресивних, нерідко образливих та фамільярних прізвиськ.

Варто зауважити, що традиція називати керівних осіб держави неофіційними найменуваннями у Німеччині не нова. Ще перший рейхсканцлер Німецької імперії Отто фон Бісмарк, творець об'єднаної Німеччини, за сильне урядування та свою жорстку політику «заліза і крові» став відомим в історії як «залізний канцлер» (у німецькій мові *der «Eiserne Kanzler»*).

Однак в останні роки, особливо з розвитком електронних засобів інформації ця тенденція набула особливого поширення. Нами проаналізовано прізвиська федеральних канцлерів Німеччини, представлені у статтях та обговореннях статей популярних загальнонімецьких видань «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Berliner Zeitung», «Financial Times Deutschland», «Handelsblatt», «Focus», «Stern», «Der Spiegel», «Kölner Stadt-Anzeiger», «Hamburger Morgenpost» та ін.

У німецькій пресі є вже своєрідні «рекордсмени». Так, Гельмут Коль впродовж свого шістнадцятирічного перебування на посаді бундесканцлера отримав від журналістів чимало неофіційних найменувань. Здебільшого вони натякають на довготривалу політичну діяльність канцлера: *der Dauerkanzler* 'найтриваліший канцлер' *der Rekordkanzler* 'канцлер-рекордсмен', *der «ewige Kanzler»* 'вічний канцлер'.

Саме Гельмут Коль був федеральним канцлером у 1990 році, коли дві німецькі держави об'єдналися в єдину ФРН, за що його стали називати «канцлером німецької єдності», німецькою мовою – *Kanzler der Einheit* або *Einheitskanzler*. У пресі знаходимо ще й інші варіанти цього прізвиська – *Vereinigungskanzler* 'канцлер єдності', *Wiedervereinigungs-Held* 'герой німецької єдності', у яких використані синоніми: *die Vereinigung* 'об'єднання', *die Wiedervereinigung* 'возз'єднання'.

Канцлер-рекордсмен залишив помітний слід не лише в історії Німеччини, але й усю Європу. Популярне в кінці 90-х років минулого століття прізвисько *Eurokanzler* або *Euro-Kanzler* містить натяк на кроки Німеччини до Європейської спільноти та впровадження згодом спільної євровалюти. В останні роки в численних статтях, присвячених річниці падіння Берлінської стіни та об'єднання Німеччини, політика називають *Kanzler des Vertrauens* 'канцлер довіри', підкреслюючи його важливу роль у побудові демократичного суспільства, в об'єднанні Німеччини та Європи, розвитку політики довіри між народами. Хоча це найменування екс-бундесканцлера має більш тривалу історію. Ще у 1988 році К. Гофман опублікував політичну біографію політика «Helmut Kohl. Kanzler des Vertrauens».

Окрім урочисто-хвалебних найменувань в офіційній пресі, Гельмут Коль отримав також чимало експресивних прізвиськ, які швидко розповсюдились і стали популярними не лише у пресі. Так, прізвисько *der Schwarze Riese* 'чорний велетень' містить натяк на зовнішність бундесканцлера (його високий зріст) та політичну приналежність (чорний є кольором парламентської фракції ХДС-ХСС у парламенті). Найбільш експресивним стало прізвисько *die Birne* 'груша', яке виникло після того як сатиричний журнал «Titanic» опублікував карикатуру Г. Коля у формі груші. Цей випадок мав продовження, за кілька місяців по тому у народі його почали називати *die Birne*, а через деякий час, у 1983 році, було опубліковано навіть книгу історій та карикатур про бундесканцлера, довжелезна назва якої містила натяк і на прізвище політика, яке має прозору семантику у німецькій мові (*der Kohl* 'капуста'): «Азбука для юних овочів і чистих фруктив» [2].

Спочатку прізвисько мало яскраво виражений негативний характер. Але після виборів до бундестагу у 1987 році, коли команда бундесканцлера активно почала використовувати цей образ у передвиборчій агітації, воно набуло позитивного гумористичного відтінку і втілювалось у наступних найменуваннях: *birnenförmige Pfälzer* 'грушовидний виходець із Пфальцу', *Birne von Oggersheim* 'груша з Оггерсгайма'. Обидва містять також вказівку на місце походження носія. Г. Коль народився у землі Рейнланд-Пфальц, а Оггерсгайм – район міста Людвігсгафен, де він і мешкав. Ще одне прізвисько Г. Коля *Vimbekanzler* також вказує на його походження. *Vimbek* – регіональна назва сорту груш, які ростуть у Пфальці.

В сучасних публікаціях Г. Коля називають *der glühende Europäer*, що можна буквально перекласти як 'полум'яний європеєць'. Звичайно, з огляду на його роль у розвитку Європейського Союзу таке пояснення є прийнятним і обґрунтованим, оскільки так називають й

інших відомих політиків того часу – Йошку Фішера, Алоїза Мока та ін. Однак, беручи до уваги, що іменник *die Birne* у німецькій мові має також інше значення – ‘електрична лампочка (у формі груші)’, нерідко лампочку називають ще *Glühbirne* ‘лампочка розжарювання’, то мимоволі напрашується думка про яскраво виражену алюзію на прізвисько, яке супроводжує бундесканцлера останні тридцять років.

Важливою складовою значення прізвиस्क є їх мотивація – вказівка на зовнішність, стать, вік, вид діяльності, місце народження або проживання, вчинки та звички носія. Такі ж мотиваційні ознаки характерні і для прізвиस्क відомих людей.

Першого післявоєнного канцлера Німеччини Конрада Аденауера називали *der Alte* ‘старий’. Адже на час обрання йому виповнилось 73 роки і він ще впродовж 14 років обіймав цей пост. У пресі Гельмута Коля також нерідко іменують *der Altkanzler* або *der Alt-Kanzler*. З огляду на його поважний вік (у 2010 році йому виповнилось 80 років) можемо припустити, що в окремих випадках йдеться саме про вік носія.

Die Zuhörer hatten sich schon zum Beifall erhoben, als der Alt-Kanzler im Rollstuhl ins Palais unterm Funkturm kam [3].

Однак таким же чином називають й інших німецьких канцлерів Віллі Брандта, Гельмута Шмідта, Герхардта Шредера.

1985 Alt-Kanzler Brandt sagt, Heiner Geißler sei «seit Goebbels der schlimmste Hetzer in unserem Land».

Im Ranking der 100 stilvollsten deutschen Männer kam der Künstler Marc Brandenburg auf Platz zwei, Alt-Kanzler Helmut Schmidt belegt den dritten Rang.

Neutrale Beobachter fühlten sich an den charismatischen Alt-Kanzler Schröder erinnert [3].

Очевидно, що це не прізвисько, а звичайний апелятив, який можна перекласти як ‘колишній бундесканцлер’.

Апелятив *der Kanzler* є складовою багатьох неофіційних найменувань федеральних канцлерів: *Gründungskanzler*, *Nachkriegskanzler* (Конрад Аденауер), *Maßhalte-Kanzler* (Людвіг Ергард), *Altkanzler*, *Bimbekanzler* (Гельмут Коль), *Brioni-Kanzler*, *Reformkanzler* (Герхардт Шредер). До недавнього часу цей пост обіймали лише чоловіки.

Із листопада 2005 року разом із обранням Ангели Меркель федеральним канцлером Німеччини, у німецький політичний лексикон увійшло нове слово *die Bundeskanzlerin*. У пресі негайно ж з’явилося чимало прізвиस्क, які неодмінно підкреслювали стать нової керівниці німецької держави: *das Mädchen*, ‘дівчинка’, *Madame Non*, ‘мадам ’ні’, *die Eiserne Lady*, ‘залізна леді’, а також *Mutti* ‘матінка’ та різні експресивні варіації цього найменування – *Mutti-Welt* ‘всесвітня матуся’, «*Mutti der Nation*» ‘матуся нації’, «*moderierende Mutti*» ‘керівна матуся’, «*ungeliebte Mutti*» ‘нелюба матуся’, «*Frau Mama*» ‘пані мама’.

Мотиваційною ознакою найбільшої кількості прізвиस्क канцлерів стала вказівка на вчинки їх носіїв, на їх хороші або погані звички.

Перший післявоєнний канцлер Конрад Аденауер порівняно з іншими керівниками держави має небагато неофіційних найменувань. Перебуваючи на посту обербургомистра Кельна у роки першої світової війни, він отримав своє перше жартівливе прізвисько «*Graupenauer*» (пор. *die Graupe* – перлова крупа) внаслідок діяльності по розподілу продуктів серед голодуючого населення. Після обрання К. Аденауера у післявоєнний час першим канцлером ФРН, нової держави, створеної на території західної частини поділеної Німеччини, у пресі все частіше поряд із офіційним прізвищем з’являється нове неофіційне найменування – *Gründungskanzler* ‘канцлер-засновник’, яке має шанобливий характер, адже в історію К. Аденауер ввійшов як «батько нової Німеччини». Його наступник на посту бундесканцлера та міністр економіки в його уряді Людвіг Ергард, вважається першим у світі ліберальним реформатором нового типу, що знайшло відображення і у неофіційних найменуваннях: *Maßhalte-Kanzler* ‘канцлер-політики помірності’, *Vater der Sozialen Marktwirtschaft* ‘батько соціальної ринкової економіки’, *Initiator des Wirtschaftswunders* ‘ініціатор економічного чуда’.

Третій післявоєнний бундесканцлер Курт Георг Кісінгер був майстром риторики. Всі його прізвиська вмотивовані саме його ораторськими здібностями: *König Silberzunge* ‘король срібний

язик', *Hauptling Silberzunge* 'князь срібний язик'. Він був лідером найширшої коаліції в Рейхстагу і прославився здатністю знаходити спільну мову з представниками різних партій, а також бути посередником між урядом і парламентом за що його жартома називали *wandelnder Vermittlungsausschuss* 'пересувний пункт телефонної станції' та *Parlamentsdegen* 'парламентський витязь'.

Гельмут Шмідт також прославився як блискучий оратор. Однак на відміну від жартівливо-доброзичливих титулів К. Г. Кісінгера прізвисько, яким його нагородили противники, було доволі ущипливим, навіть дещо грубим – *Schmidt-Schnauze* (пор. *Schnauze* – морда тварини, писок (про людей)). Може тому, що на початку своєї політичної кар'єри він дуже часто і невтомно критикував уряд К. Аденауера і особливо тогочасного міністра оборони Франца-Йозефа Штрауса. Можливо також, що це натяк на надзвичайно гострий язик бундесканцлера. Його ущипливі і скандальні, але дуже влучні висловлювання та характеристики ще й досі часто цитуються у пресі.

Наступник Гельмута Коля Герхардт Шредер увійшов в історію насамперед через свої непопулярні серед населення пенсійну та податкову реформи. У ЗМІ його й досі іменують *Reformkanzler* 'канцлер реформ' або *Renten-Reformkanzler* 'канцлер пенсійної реформи'. А за свою пильну увагу до економіки і, зокрема, до енергетичної галузі його також назвали *Erdgas-Gerd* 'Герд-природний газ' (пор. *Gasherd* – газова плита), *der Genosse der Bosse* 'товариш боса'. Цей канцлер отримав ще й жартівливий титул *Brioni-Kanzler* за свою прихильність до відомої італійської марки одягу. Нерідко Г. Шредера називають також *Audi Kanzler*, *Audi-Mann*. З одного боку колишній бундесканцлер і справді був прихильником автомобілів цієї марки, а з іншого тут міститься натяк на його чотири одруження, адже, як відомо, брендом автомобільної марки Ауді слугують чотири перехрещені кільця. Тема частого одруження знайшла своє продовження і в іншому прізвиську, що походить від назви англійського бестселера *der Herr der Ringe* 'володар перснів', інколи воно вживається і в оригінальному англійському написанні *The Lord of the Rings*.

Багато неофіційних найменувань характеризують політичну діяльність А. Меркель. На початку політичної кар'єри в Християнсько-Демократичному Союзі соратники по партії, а за ними й преса називали юну Ангелу – *Kohls Mädchen* 'дівчинка Коля'. Пізніше, коли вона стала вже зрілим політиком, у пресі її почали іменувати *Kohlmajestät* (*die Majestät* – величність). За незворушність до критики на свою адресу А. Меркель назвали *Teflon-Kanzlerin* 'канцлерка-тефлон', за уміння сказати «ні» у потрібний момент французькі, а згодом і німецькі журналісти охрестили її *Madame Non* 'мадам «ні». І вже як комплімент її діяльності на посту федерального канцлера та важливої ролі у європейській і світовій політиці можуть звучати титули *die Eiserne Lady* 'залізна леді', *die eiserne Kanzlerin* 'залізна канцлерка', що слугують натяком на двох знаменитих європейських політиків – прем'єр-міністра Великобританії Маргарет Тетчер та самого 'залізного канцлера' Отто фон Бісмарка. З ними нерідко порівнюють теперішню керівницю німецького уряду.

Четвертий федеральний канцлер Німеччини Віллі Брандт, на відміну від інших канцлерів, має небагато неофіційних найменувань. Увійшовши в історію як засновник «нової східної політики», він став героєм численних хвалебних публікацій у світовій пресі, ходячою «іконою соціал-демократії», через що надзвичайно загордився. Журналісти відразу відреагували і назвали його *Willy Wolke* 'Віллі Хмарка', *Willy auf der Wolke* 'Віллі у хмарах', натякаючи на його зверхність і закликаючи стати більш простішим у ставленні до людей. Звернула преса увагу і ще на один момент із біографії Віллі Брандта. З часом він став охоче заглядати до чарки і отримав прізвисько *Weinbrand-Willy* (пор. *Weinbrand* 'коньяк, бренд').

Як бачимо, більшість аналізованих прізвиськ семантично прозорі, виразно мотивовані, що визначається завданнями вторинної номінації. Вони мають певні конотації емотивного і оцінного характеру – характеризують позитивно, викривають негативні риси чи вчинки їх носія, або ж є просто нейтральними найменуваннями.

Прізвисько підказується певною ситуацією, виникає оказіонально і нагадує цю ситуацію постійно. Нові окказіональні оніми становлять частину ономастичного простору мас-медійного тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник української ономастичної термінології. / [укл. Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова]. – Харків, 2012. – 256 с.
2. Knorr P.; Traxler .: Birne: das Buch zum Kanzler; eine Fibel für das junge Gemüse und die sauberen Früchtchen in diesem unserem Lande; mit vielen bunten Geschichten und lustigen Bildern / Peter Knorr, Hans Traxler: Frankfurt am Main: Zweitausendeins, 1983. – 39 S.
3. Wortschatzportal. Universität Leipzig. – Режим доступу : <http://wortschatz.uni-leipzig.de/>

Стаття надійшла до редакції 11.11.2014 р.

УДК 81'282.2(477.85/86)

Михайло Бігусяк

(ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника»)

ПОКУТСЬКО-БУКОВИНСЬКЕ ПОРУБІЖЖЯ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕДКАРПАТСЬКИХ АРЕАЛІВ

У статті на обширному діалектному матеріалі досліджено фонетичні, морфологічні та лексичні особливості покутсько-наддністрянсько-буковинського діалектного суміжжя. Обґрунтовано думки про розширення меж східнопокутських говірок.

Ключові слова: діалектне суміжжя, діалектне помежів'я, діалектна межа, перехідні говірки, ареал.

Михаил Бигусяк. ПОКУТСКО-БУКОВИНСКОЕ ПОРУБЕЖЬЕ В КОНТЕКСТЕ ПОДКАРПАТСКИХ АРЕАЛОВ

В статье на обширном диалектном материале исследуются фонетические, морфологические и лексические особенности покутско-надднестрянско-буковинского диалектного порубежья. Обосновываются мысли о расширении границ восточнопокутских говоров.

Ключевые слова: диалектное порубежье, диалектная граница, переходные говоры, ареал.

Michael Bihusjak. THE POKUTHIAN-BUKOVINIAN BORDERLAND IN THE CONTEXT OF THE PRECARPATHIAN RANGES

This article examines extensive material dialect phonetic, morphological and lexical features Pokuthian-Upperdnistran-Bukovinian borderland. Substantiates of the idea of expanding the boundaries eastern-pokuthian dialects.

Key words: dialect borderlands, dialect boundary, transitional dialects, area.

Передкарпатський ареал (сучасна назва Прикарпаття) належить до архаїчної зони Славії. Тут знаходяться історико-етнографічні регіони Бойківщини, Гуцульщини, Опілля (Наддністрянщини) і Покуття, між якими здавна окреслювалися певні межі і перехідні зони із відповідними мовними та культурно-етнографічними особливостями. За даними етнографів,